

bir insan, bir konu, bir şirket...

16063 SİCİL NO'LU ÜYEMİZ YAKUP SAYIN İLE YAPILAN SÖYLEŞİ:

EMO İstanbul Şubesi Yayın Komisyonu

Yakup SAYIN: 1962 Kars/Ardahan doğumlu Türkiye'nin tekerlekli sandalye kullanan tek elektronik mühendisi, başlangıçta TELETAŞ'tan sonra özelleştirilmesi düşünülmüş ikinci şirket olan NETAŞ'tan, son iki yıl içinde işten çıkarılan 1650 kişiden yalnızca biri...

m Evet Yakup söyleşimize başlamadan önce özgeçmişinizi kısaca anlatır mısınız?

D 1962 Kars/Ardahan doğumluyum. İlk ve orta öğrenimi Ardahan'da, yüksek öğrenimi Ankara'da Hacettepe Üniversitesi'nde tamamladım. 1985 Eylül'ünde girdiğim İstanbul'daki NETAŞ firmasından Ocak 89'da çalışma yasalarının 13. maddesine göre sözleşmemin feshedilmesi suretiyle işten çıkarıldım. Evliyim ve 2,5 yaşında bir de oğlum var.

• Konumuz yine NETAŞ... "Yine NETAŞ" derken olaya doğru yaklaşmış oluyor muyuz acaba?

D Aslında doğru yaklaştiğınızı sanıyorsunuz ama gerçekte pek de öyle olduğunu söyleyemem.

• Nasıl yani?..

D Sanırım "yine NETAŞ" derken, NETAŞ olayının bugüne kadar çok ele alınıp işlendiğini, hakkında çok şeyler söylenip, çok şeyler yazıldığını söylemek istiyorsunuz. Fakat ben bu görüşe katılmıyorum. Tek tek bazı insanların kendi bireysel çabaları ve zorlamalarıyla, sağda solda çıkan ufak tefek haberlerden öteye ele alınmadı konu.

• Biraz daha açıklar mısınız?

D Bakın, son iki yılda NETAŞ'taki

işten çıkarmalara hem NETAŞ'ta çalışanlar, hem de dış kamuoyu öylesine alıştı ki, artık 300-400 kişinin işten çıkarıldığının duyulması, insanları pek yadırgatmıyor. Oysa ki ben, 1985 yılında NETAŞ'a ilk girdiğimde, o ana kadar NETAŞ'ta işten çıkarılmış tek bir kapsam içi ya da kapsam dışı personel örneğini bile işitmemiştim. Ne yazık ki, şu andaki durumu biliyorsunuz: NETAŞ deyince, sokaktaki insanın bile aklına hemen tensikat geliyor (hatta, NETAŞ'tan işten çıkartılanlar yeni bir iş için başvuruda bulduklarında eski çalıştıkları yerden niye ayrıldıkları sorulduğunda; "Vallahi NETAŞ'ın durumu malum biliyorsunuzdur" diye yanıt vermeye alıştılar), işin ilginç tarafı, bu duruma NETAŞ'ta çalışan da alıştı, sokaktaki insan da alıştı, mazallah basınımız da alıştı. Artık 500 kişilik bir tensikat haberi, çoğu gazetesinin en iç sayfalarında 3-5 satırlık, fazla değil ama, yalnızca 3-5 satırlık bir haber bile zor olabiliyor. Ve basınımız bu kanıksanmışlığı itiraf etmekten de çekinmiyor. Geçenlerde bir gazetesinin İşçi-İşveren ilişkileri köşesinden sorumlu bir gazeteciyle konuşuyoruz; kendisinin 20 yıllık gazeteci olduğunu ve artık bazı şeyleri yaza yaza bıktıklarını söylüyor. Eh, bir bakıma hak vermemek elde değil. Ama öte yandan bir sorun etiyse, kemiğiyle varsa ve insanlar bu sorunun varlığını ve doğal olarak sonuçlarını iliklerine kadar hissediyorsa, sorunun üstüne gitmekten bıkmak mı gerekir ve hele ki bir gazeteci olarak bıkip usanmak mı gerekir? Başka türlü zaten gazeteciliğin bir esprisi kalır mı? Aksi takdirde 500 kişilik bir tensikata, 3-5 satırlık bir haberde du-

yarsızlaşılması bir süre sonra az miktardaki bu duyarlılığın da körelmesine neden olacaktır. Böyle bir kayıtsızlık ve körelmenin ise nasıl bir sonuca götüreceğini tahmin etmek zor olmasa gerek...

Ocak 89'du sanırım, NETAŞ'taki 500 küsur kişilik son tensikat sonrasında günlük bir gazetenin haber servisinden genç bir arkadaşla konuşuyoruz. Konuşma sırasında 527 kişinin işten çıkartıldığını duyunca, kızcağız "Aaal O kadar var mıya? Biz 40 kişi biliyorduk" diye şaşkınlığını gizlemiyor ve tabii ben de "olamaz" karşılığı ile bir gazetecinin kendi bilgisizliğine şaşkınlığını gizleyemiyorum. İşte, kayıtsızlığın ve duyarsızlığın bir gazeteci açısından ulaşacağı nokta budur doğal olarak. Aynı şeyi birçok kere yaşadım: Karşıdaki okumuş, yazmış; az çok orada-burada ne oluyor, ne bitiyor takip eden ve bilen biridir. NETAŞ'tan son iki yıl içinde toplam şu kadar insan çıkarıldı dendiğinde adamı inandırmıyorum. Üstelik sana bir yanlış olduğunu söylüyor...

• İyi ama bu kadar kronikleşmiş bir soruna, basın başka türlü nasıl yaklaşabilir ki?

D Vallahi, insan istedikten sonra çok iyi yaklaşır. Siz de bilirsiniz ve görürsünüz, zaman zaman basında, incir çekirdeğini doldurmayan konularda bile neler yazılır, neler çizilir ve ne resimler basılır. Ama nedense bu tür haberler bir türlü eskimez, bir türlü kronikleşmez ve bazı gazeteciler de böyle konuları manşet yapmaktan usanmazlar. Demek ki her şey istekten ve amaçtan geçiyor, ya da bir başka deyişle, gerçek gazetecilik yapıp yapmamaktan geçiyor.

İşte size NETAŞ olayı: Biliyorsunuz artık sayısını bile unuttuk kaç kere tensikat yapıldığının, kiminde 200 kişi çıkarıldı, kiminde 50 kişi veya 300 kişi 500 kişi... ne oldu, gelişmeler basına gittikçe sönmümlenerek yansıdı, belki birgün hiç haber bile olamayacaklar... Oysa ki burada çok önemli bir olay var. Nedir bu? NETAŞ'ın küçümsenecek bir şirket olmaması... Bakın, teker teker sıralayalım:

- Türkiye'nin ve belki de Orta-doğu'nun en büyük telekomünikasyon şirketi,
- 1988 verileri henüz açıklanmadı, ama 1987 sonu itibarıyla, Türkiye'nin toplam 500 büyük firması içinde 16, özel şirketler içinde de 6. büyük şirketi,
- Konuda ortaklı ve 20 küsur yıllık bir geçmişe sahip ve dünyaca ünlü DMS teknolojisini Türkiye'ye getirip, uygulayan bir şirket,
- PTT santrallerin başlangıçtan itibaren kurulup, geliştirilmesinde en büyük paya sahip şirket,
- Ve yine 1987 yılı değerlendirmesine göre, Türkiye'nin en büyük araştırma-geliştirme birimine sahip bir şirket (ki söz konusu yıl araştırma giderleri yaklaşık 4 milyar lira idi).
- Dört milyon küsuruncu sayısal telefon hattını PTTye teslim edip, üç milyon bilmem kaçınıcı iş kazası saate defalarca ulaşmış olmakla övünen bir şirket vç, vs, vs,

Görülüyor ki NETAŞ Türkiye için bir simge, örnek bir kuruluş... Ama ne oluyor, bir de bakıyorsunuz ki üçer, beşer ay arayla, çalışanlar toplu olarak işten çıkarılıyorlar ve bu durum iki yıl boyunca devam ediyor. Sonuçta çıkartılanların toplam sayısı ne oluyor biliyor musunuz? 1650 kişi oluyor.

• **Sahi o kadar oldu mu?**

D Bakın işte ne demişim insanlar şaşırıyor ve inandıramıyorum... Evet 1650 kişi oluyor, işte o zaman artık, gazetecilik yapmak iddiasındaki bir gazetenin, iri puntolarla "NETAŞTA 1650 KİŞİ İŞTEN ÇIKARTILDI" diye bir manşet atmasının zamanı gelmiş oluyor. Şimdi, ben gazeteci olsam, ülkedeki büyüyen işsizlik sorununu kavrasam, yazık bu insanlara diye düşünüp, kamuoyunu işte böyle bir noktada oluşturmak istesem, okuyucunun dikkatini işte böyle bir konuya çekmek istesem, daha güzel bir başlık bulabilir miyim?

• **1650 kişi; Gerçekten İlginç. Peki niye bu kadar İnsan çıkartıldı sizce? Ne diyorlar çıkartırken, nasıl açıklıyorlar bu durumu, ya da ne gerekçe gösteriyorlar?**

D Biliyorsunuz çalışma yasalarının 13. maddesi, işverenlere tek taraflı olarak işakdini fesih hakkı tanıyor, doğal olarak yasaların öngördüğü tazminatları ödemek koşuluyla, böyle bir madde olduktan sonra gerekçe bulmak zor olmaz sanırım. İşte NETAŞla her seferinde yapılageldiği gibi "şirketin durumu kötü" gerekçesi kullanılabilir.

• **Sizin yorumunuz ne? NETAŞ'taki değişikliğin nedeni ne olabilir, örneğin özelleştirme olayı ile bir ilişkisi var mıdır?**

D Aslında şirkette bu durum, başından beri en çok tartışılan konulardan biri olmuştur. NETAŞ'taki gelişmelerin seyirinin ne olacağını görmek, yorum yapabilmek yıllarca burada çalışmış insanlar için bile güç bir olay olmuştur. Bu açıdan bakıldığında NETAŞ'ın son yıllarda adamsendecilikler, sorumsuzluklar ve tutarsız politikalarla doludur. İşin en ilginç tarafı da bu tutarsız politikalara esas olarak en üst yönetim birimlerinin neden olmasıdır.

Bir defa tereddütsüz şunu herkes kabul eder: Çalışanların son iki yıl sürekli bir atılma beklentisi ve bu beklentinin oluşturduğu atmosfer ve doğal olarak da stres içinde geçmiştir. Bu stres bugün, hâlâ devam etmektedir. Nasıl olduğunu merak ediyorsunuzdur. Söz gelimi bir örnek vereyim: gelecek hafta tensikat var, 400 kişi çıkarılacak denir. İnsanlar alışmıştır zaten, kanıksamaz. Beklenir ki, o hafta gelsin de bitsin bu iş, giden gitsin, kalanlar yine bir moralle, ya da moralsizlikle çalışmaya devam etsinler diye haftanın her günü beklemekle geçer, fakat tensikat bir türlü yapılmaz ve sonraki haftaya kaldığı düşünülür. Aynı bekleme aynı tedirginlik, gene yok. Derken üçüncü hafta tensikat patlar. Buna NETAŞ'ta "tren kalktı" denir. Fakat bir sürpriz var. O da ne? 300 kişi çıkarılmış kalanı falanca aya ertelenmiştir. Bu demektir ki kalanlar da moralle çalışamayacaktır artık... Bir başka mizansen daha: Bir gün şirkette bomba gibi bir haber yayılır: O günlerde yöne-

tim kurulu toplantısı vardır, ardından müdürler toplanır, dedikodular yayılır, sonunda yöneticiler tarafından bütün departmanlara açıklamalar yapılır: Şirket çok zor durumdadır, hatta batabilir.üstelik hiç ihale de alamamıştır. Çare çalışanların % 30'u çıkarılacaktır, karar kesin olup, hemen uygulanmalıdır. Toplu sözleşme gereği, kendi istifa etmek isteyenlere öncelik tanınacaktır. Bu yüzden istifalar serbest bırakılır. Herkeste bir telaş; mühendislerin çoğu çalacak kalem istifaya sarılır. Fakat o da nesi? İki gün sonra yeni bir açıklama yapılır: Karardan vazgeçilmiş ve istifaların ancak az bir kısmı kabul edilmiştir. Her ne hikmetse şirket iki günde batmaktan kurtulmuş, bunalım 3-4 ay sonra yeniden yaşanmak üzere şimdilik atlatılmıştır. Fakat saçmalığın ulaştığı boyut bu kadarla kalsa iyi örneğin yaşanan böyle bir olaydan birkaç hafta sonra gazetelere bakarsınız: "NETAŞ eleman arıyor" ilanları... Bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu? Size gülünç geliyor belki ama bunu ve benzerlerini çok yaşadık NETAŞla. Hatırlıyorum, çalıştığım departmanda komşu bir departman benzer işleri yapıyor. Bir tensikat sırasında komşu departmandan 3-4 kişi işten çıkarılır. Olaydan birkaç gün sonra müdürümüz, bizim bölüme birkaç tane eleman alınacağını söyler, şaşırıp kalırsın. İyi de kardeşim madem bölüme adam alınacak öbür departmandaki insanları niye atıyorsunuz? Bir başka ve yaşadığım son örnek: Son tensikattan bir hafta önce İstanbul dışından bir arkadaş getirip iş başvurusunda bulunuyor. Uzun uzun görüşmelerden sonra anlaşmaya varılıyor ve evraklarını tamamlayarak işbaşı yapması söyleniyor. Arkadaş memleketine dönüp evraklarını tamamladığını yadursun, bir gün sonra personelden telefon geliyor, "Eleman alımları durduruldu, arkadaşın işini iptal edin" ve birkaç gün sonra yani bir tren kalkıyor...

• **özelleştirmeye bir ilgisi var mı diye sormuştum?**

D Vallahi ben kişisel olarak başka bir şeyle ilişkisini kuramıyorum. Aslında biliyorsunuz özelleştirme olayı apayrı bir olay ve bu konuda basında ve kamuoyunda epeyce çokhaber ve yorum çıktı. Tartışmaların yeterli olup olmadığı bir yana şu söyleşi içerisinde böyle bir konuyu sığdırmak pek mümkün olmaz

sanırım. Ancak NETAŞ için kendi yorumumu kısaca aktarabilirim: Hatırladığım kadarıyla, iki yıl kadar önce Başbakanın özelleştirmeden sorumlu danışmanlarından Cengiz israfil, Teletaş'ı ziyaret ettiğinde, özelleştirilecek ilk iki pilot şirketin Teletaş ve NETAŞ olacağını söylemişti... Sonraki dönemde Teletaş özelleştirildi, ben şahsen sırada NETAŞ'ı bekliyordum. Fakat aradan geçen iki yıl içinde NETAŞ'ın adı unutuldu. Gerçi PTT'nin % 49 hissesi, özelleştirilmek üzere Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Fonu'na devredildi. Ve NETAŞ özelleştirilmeyi bekliyor ama başlangıçta söylenildiği gibi Teletaş'tan sonra ele alınmadı bu konu... Araya USAŞ girdi, BHT girdi, ANSA'n girdi ve bir de ÇİTOSAN ile iştirakleri girdi, işte NETAŞ'la izlenen tutarsız politikalar bu döneme rastlıyor ve işte bu süre içinde şirketten 1650 çalışan işten çıkarıldı. Böyle olunca insanın aklına birbiriyle bağlantılı iki şey geliyor: Birincisi acaba NETAŞ'ın özelleştirilmesindeki mali danışman firma -sanırım Sherson Lehman olacak- eski durumuyla NETAŞ'ı özelleştirmeye uygun görmeyip de bir rehabilitasyon planı mı hazırladı? İkincisi ise, belki ilkiyle bağlantılı olarak, acaba NETAŞ'ın Kanadalı ortağı Northern Telecom, hisselerin blok satın alınmasına gitmek istiyor olabilir mi? Bu durumda, eski kadrosuyla birlikte kendi amaçları açısından hantal buldukları şirketi, biraz daha eliyüzü düzgün hale getirildikten sonra almak koşulunu ileri sürmüş olabilir mi? Zira Eğer Northern Telecom ufukta gözükmüş olan Ortadoğu pazarı ile yaklaşık 30 milyon hatlık Sovyetler Birliği pazarına NETAŞ aracılığıyla girmek istiyorsa, üstelik Türkiye pazarına, Avrupalı büyük firmalarla, içerden, yeni yetme, haddini bilmez yerli firmalar, kaliteli ürünlerle giriyorsa ve üstelik eski ortak PTT, artık cepte keklik, hazır müşteri değilse, o zaman, rekabete dayanıklı tamamen Northern standartlarına da örgütlenmiş ve daha dinamik bir NETAŞ istemelelerinden doğal bir şey olamaz. Tabii ki kendi açılarından...

• **Gelelim sizin özelliğinizdeki soruna. Anlaşılan NETAŞ'taki bu olumsuz gelişmelerden, siz de payınızı almaktan kurtulamadınız?**

• Evet öyle oldu. 1650 kişi nasıl çıkartıldıysa ben de öyle çıkarıldım.

• **Fakat sizin durumunuz**

biraz daha özel sanırım. Bilmediğim kadarıyla Odamıza kayıtlı tekerlekli sandalye kullanan tek elektronik mühendisisiniz. Durum böyleyken hakkınızda karar verenlerin daha duyarlı olmaları gerekmez miydi?

D Bakın, öncelikle şunu belirteyim: Kendi durumumu diğer 1650 kişiden ayrıcalıklı olarak görmek istemiyorum, ama ne yazık ki ortada bir gerçek ve bu gerçek üzerine alınmış talihsiz bir karar var. Elbette ki işverenle, özürsüz bir insan olarak değil de, daha eşit koşullarda karşı karşıya gelmeyi istedim. Ama dediğim gibi ortada bir gerçek duruyor ve siz bu gerçekle birlikte yaşamak, bu gerçeğe alışmak ve onunla birlikte mücadele etmek durumundasınız. Bunun doğallığına alışıp, getirdiği özel koşullara uyum sağladıktan sonra zaten, sahip olduğunuz handikapınız, bir handikap olmaktan hemen çıkıyor. Siz alışıyorsunuz ama bu yeterli olmuyor kuşkusuz, çünkü başkalarının da alışması gerekiyor, çevresinin de, toplumun da alışması gerekiyor, işte bizde olmayan bir şey bu. Siz tekerlekli bir sandalyede yaşamının bütün dezavantajlarını en olumsuz koşullarda aşip üretken olmanın doğallığına alışıyorsunuz. Gel gör ki Türkiye'nin en örnek şirketlerinden birisi, tekerlekli sandalyede bir mühendisle çalışmaya alışmıyor. Burada şunu tekrar vurgulamak isterim: NETAŞ'ta kendi başına gelen böyle bir olaya hiç mi ama hiç üzülmiyorum. Zira elinizde azbuçuk bir mesleğimiz ve yüreğinizde kararlılığınızla kendi başınızın çaresine bakabilecek güçtesiniz. Ve bunu zor da olsa, kolay da olsa başarmak mümkün olacaktır. Ama ya vasıflı olmayan insanlar? Çoğu evinden, köyünden bile çıkamayan, çoğu ilkokulunu, ortaöğrenimini bile okuyamayan insanlar ne yapmalı? Binbir güçlükte, şu ya da bu şekilde girdikleri işyerlerinde böyle bir olayı yaşayan özürsüz insanlar ne yapmalı?

• **Olaya biraz daha genel yaklaşmak istiyorsunuz ya-nı?**

D Evet gerçekten öyle. Aslında benim gündelik yaşamım ve sosyal ilişkilerimde, çoğu zaman özürsüz bir insan olduğumu anımsamam bile.

Yaşamın diğer çelişkileri içinde küçük bir ayrıntı olarak kaybolur bu. Ama sağolsun toplumumuz; birileri sık sık bunu size hatırlatmaktan geri kalmazlar...

• **Son tensikatta 500 kişinin çıkarıldığını söylemişsiniz. Bunları kaç mühendisti? Ayna şu anda NETAŞ'ta kalan eleman sayısı ne kadardır?**

D Son olarak benim de çıktığım tensikatta 527 kişi vardı sanırım. Bunların çoğunluğu kapsam dışı olarak adlandırılan sözleşmeli personeldi. Mühendis sayısını ise bilemiyorum. Bunu sizin daha iyi bilmeniz gerekir. Zaten işveren mümkün olduğunca doğru bilgi vermekten hep kaçınmıştır. Ancak yalnızca benim gördüğüm mühendisler 10'dan fazlaydı, öyle sanıyorum ki hâlâ, 1900 kadar kişi çalışıyor. Şu sıralar bir tensikat beklentisi daha var. Zaten biz çıkarken 400 kişilik ikinci bir partinin de Mart 89'da çıkartılacağı söyleniyordu. Bu yazı yayınlanana kadar hiç belli olmaz NETAŞ'ın nüfusu birkaç yüz daha azalmış olabilir...

• **Peki tensikat yapılırken kimler, nasıl çıkarılıyor? Yani işveren bu işi nasıl yapıyor, kimlerin çıkacağına nasıl karar veriyor?**

O Şimdi bu iş biraz karışık. Şöyle ki: Son tensikattan önceki tensikatlarda, işyerinde sendika olduğundan toplu sözleşme hükümlerine konulmuş sıralamaya uyuluyordu.

• **Nasıl bir sıralama bu?**

O Buna göre, öncelikle kendi isteğiyle ayrılmak isteyenler, sonra emekliliği gelmiş ya da yaklaşmış olanlar ile son olarak askerliği yaklaşmış olanlar çıkarılır, yeterli sayı yine sağlanamazsa bu sefer de son giren ilk çıkar, (LIFO) kuralı uygulanırdı. Bu sıralamaya sendika yetkili olduğu sürece uyuldu. 17. maddeyle çıkarılan hariç tabii...

• **Son tensikatta nasıl bir sıra izlendi?**

O Son tensikatta artık yetkili bir senkika da yoktu zaten ve işveren kendi kurallarını kendisi koydu bu sefer. Bu kuralların ne olduğu, işten çıkartılan insanlardan da anlaşılyordu zaten. Buna göre benim gördüğüm ve işverenin kendisinin de açıkladığı kadarıyla; askerliğe gelmiş olanlar, süper/normal emekli olup yeniden başlayanlar ya da